

Голові разової спеціалізованої вченої ради із захисту
дисертації на здобуття ступеня доктора філософії
(спеціальність 053 Психологія)
Львівського державного університету внутрішніх справ
доктору педагогічних наук, професору,
професору кафедри загальної та соціальної психології
Лялюк Галині Миколаївні

РЕЦЕНЗІЯ

**рецензента, кандидата психологічних наук,
доцента, професора кафедри загальної та соціальної психології
навчально-наукового інституту управління, психології та безпеки
Львівського державного університету внутрішніх справ Вавринів Олени
Степанівни на дисертаційне дослідження Авраменка Андрія Олексійовича
«Соціально-психологічні особливості перфекціонізму як особистісної
властивості науково-педагогічного працівника»,
представлене на здобуття наукового ступеня
доктора філософії (PhD) у галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки,
за спеціальністю 053 Психологія**

Актуальність теми дисертаційного дослідження. На сьогодні існує необхідність поглибленого осмислення психологічних чинників професійної діяльності науково-педагогічних працівників в умовах підвищеної соціальної напруги, цифровізації освіти та постійних змін вимог до академічної продуктивності. У сучасному науково-освітньому середовищі перфекціонізм дедалі частіше виступає не лише як індивідуальна особистісна риса, а як соціально опосередкований феномен, що формується під впливом інституційних стандартів, рейтингових систем та очікувань професійної спільноти.

Наукова й практична значущість теми дисертаційного дослідження Авраменка А.О. полягає в тому, що перфекціоністські настанови науково-педагогічних працівників можуть одночасно слугувати джерелом високої якості науково-освітньої діяльності та чинником психологічної вразливості, професійної дезадаптації й емоційного виснаження. Відсутність цілісного соціально-психологічного аналізу цього феномену у вітчизняних дослідженнях ускладнює розуміння механізмів його впливу на професійну ідентичність, стиль міжособистісної взаємодії та суб'єктивне відчуття професійної спроможності.

Актуальність теми також визначається запитом практики на науково обґрунтовані підходи до психологічного супроводу науково-педагогічних працівників, спрямовані на формування адаптивних форм перфекціонізму, розвиток саморегуляції та збереження психічного здоров'я в умовах тривалої професійної напруги. Результати дослідження можуть бути використані у системі підвищення кваліфікації, профілактики професійного вигорання та вдосконалення соціально-психологічного клімату в академічних колективах.

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації. Надаючи узагальнену оцінку рецензованому дисертаційному дослідженню дисертанта, слід підкреслити науково виважене формулювання ним об'єкта й предмета, чітко окреслені мету та завдання роботи, а також їх відповідність застосованому методичному інструментарію. Репрезентативність емпіричної бази, інтеграція кількісних і якісних підходів до аналізу даних, логічна організація матеріалу та послідовність теоретичних узагальнень засвідчують високий рівень методологічної культури й ґрунтовність аналітичної роботи здобувача.

Наукова новизна і достовірність наукових положень дисертаційного дослідження. Наукова новизна дисертаційної роботи полягає у створенні цілісної, теоретично й емпірично обґрунтованої концепції перфекціонізму науково-педагогічного працівника, в межах якої вперше систематизовано теоретико-методологічні засади його соціально-психологічних проявів, дисертантом розроблено структурно-функціональну модель перфекціонізму викладача закладу вищої освіти, виокремлено його компоненти, чинники та функції, а також визначено місце цього феномена в структурі особистісних рис і професійної поведінки педагога. Дослідження автора суттєво уточнює зміст категорії «перфекціонізм» у контексті вищої освіти, розкриваючи його адаптивні та дезадаптивні форми, рівні прояву і зв'язки з професійною компетентністю, педагогічною ефективністю та психологічним благополуччям, а також поглиблює розуміння ролі професійної саморегуляції й адаптивності як ключових механізмів трансформації перфекціоністських тенденцій у ресурс

професійної стійкості. Важливим науковим результатом дисертації Авраменка А.О. є також теоретично і методично обґрунтована психокорекційна програма зниження деструктивного перфекціонізму, побудована як багатокomпонентна система діагностично-орієнтаційного, когнітивно-поведінкового, емоційно-регуляційного, соціально-комунікативного та рефлексивно-інтеграційного впливу, що відкриває нові можливості використання перфекціонізму як особистісного ресурсу для підвищення ефективності та психологічної стійкості науково-педагогічних працівників.

Значення одержаних результатів для науки і практичного використання. Практична цінність дослідження автора визначається можливістю безпосереднього впровадження його результатів у психологічну практику, освітній простір та систему підготовки і супроводу науково-педагогічних працівників. Отримані дані забезпечують інструментарій для виявлення та диференційованої оцінки рівнів і типів перфекціонізму у представників академічної спільноти, що створює підґрунтя для своєчасного розпізнавання деструктивних тенденцій, пов'язаних із ризиками професійного вигорання, емоційного виснаження та зниження продуктивності діяльності. Розроблена Авраменком А.О. в межах дослідження програма психокорекції та психопрофілактики може бути інтегрована у роботу психологічних служб закладів вищої освіти й центрів підвищення кваліфікації. Її зміст орієнтований на послаблення деструктивного перфекціонізму, підтримку конструктивної самовимогливості, підвищення стресостійкості та формування навичок емоційної саморегуляції. Результати роботи дисертанта також створюють підґрунтя для оптимізації професійної взаємодії в академічних колективах, зниження рівня міжособистісної напруженості та конфліктності, а також для розвитку сприятливого соціально-психологічного клімату в закладах вищої освіти. Матеріали дослідження можуть бути використані в освітніх курсах з психології особистості, педагогічної та соціальної психології, психології професійного розвитку, а також у програмах підготовки і перепідготовки

науково-педагогічних працівників, що значно посилює практичне значення цієї роботи.

Повнота викладу основних результатів дисертації в публікаціях здобувачки. Дисертаційна робота Авраменка А. О. виконана в межах науково-дослідних тем кафедри загальної та соціальної психології Навчально-наукового інституту управління, психології та безпеки Львівського державного університету внутрішніх справ «Психологія особистості фахівця в умовах військового часу та поствоєнної реабілітації», що започаткована у 2022 році та має державний реєстраційний номер 0122U002532. Тему дисертаційного дослідження затверджено рішенням Вченої ради Львівського державного університету внутрішніх справ (протокол № 4 від 26.10.2022).

У дисертації автором належним чином обґрунтовано актуальність обраної проблематики, чітко визначено об'єкт, предмет, мету та завдання дослідження, а також отримано й проаналізовано нові наукові результати, що мають як теоретичну, так і практичну цінність. Організація дослідження та використаний методичний інструментарій повністю відповідають поставленій меті й завданням, а кількісний склад вибірки підтверджує її репрезентативність.

Алгоритм емпіричного дослідження розроблено з урахуванням теоретико-методологічних засад вивчення проблеми соціально-психологічних особливостей перфекціонізму як особистісної властивості науково-педагогічного працівника. Логіка побудови та структура дисертації узгоджуються з метою й завданнями роботи. Поєднання теоретичних, емпіричних і математико-статистичних методів дослідження дає підстави вважати сформульовані наукові положення обґрунтованими, а отримані результати – достовірними. Усі поставлені завдання повною мірою відображені у висновках дисертації. Порушень принципів академічної доброчесності не виявлено.

Характеристика структури та змісту дисертації. Вступ до дисертаційного дослідження вирізняється змістовною насиченістю та методологічною чіткістю. У ньому послідовно розкрито наукову й практичну

значущість обраної проблеми, обґрунтовано її актуальність у контексті сучасних викликів психологічної науки та професійної діяльності. Авторкою коректно окреслено об'єкт і предмет дослідження, логічно визначено мету та систему завдань, що задають вектор подальшого наукового пошуку. Подана у вступі концептуальна рамка дослідження дозволяє сформулювати цілісне уявлення про спрямованість роботи, її теоретичні засади та очікувані результати, забезпечуючи наукову обґрунтованість усієї дисертації.

У першому розділі «Теоретичні засади дослідження перфекціонізму як особистісної властивості науково-педагогічного працівника» узагальнено та систематизовано наукові погляди щодо феномену перфекціонізму в психологічній літературі. Визначено його понятійний зміст, структурні елементи та типологічні характеристики. Окремо висвітлено соціокультурні та особистісні передумови формування перфекціонізму, а також його функціонування в професійній діяльності педагога з позицій конструктивного й деструктивного впливу. На основі проведеного аналізу автором розроблено теоретичну модель дослідження перфекціонізму в контексті науково-педагогічної діяльності.

Ефективність науково-педагогічної діяльності визначається цілісною системою професійних і соціально-психологічних чинників. Окрім спеціальної компетентності, вирішальне значення мають емоційна стабільність, здатність до саморегуляції та внутрішня мотивація викладача. Саме ці характеристики забезпечують конструктивну взаємодію зі студентами та сприяють створенню сприятливого соціально-психологічного клімату.

Перфекціонізм у структурі особистості педагога розглядається як багатовимірне утворення, що включає когнітивні, емоційні й поведінкові аспекти. Його адаптивні прояви пов'язані з високою відповідальністю та прагненням до якості, тоді як дезадаптивні можуть спричиняти тривожність, вигорання та труднощі у прийнятті рішень. Типологічне різноманіття перфекціонізму відображає вплив як внутрішніх, так і зовнішніх детермінант.

Взаємодія соціокультурних умов і особистісних особливостей визначає інтенсивність та спрямованість перфекціоністських настанов у професійній

діяльності. Розроблена теоретична модель дозволяє системно осмислити ці процеси, прогнозувати їх наслідки та визначати шляхи оптимальної регуляції перфекціонізму. Це сприяє підвищенню професійної ефективності та збереженню психологічного благополуччя науково-педагогічних працівників.

У другому розділі «Емпіричне дослідження соціально-психологічних особливостей перфекціонізму науково-педагогічних працівників» автор розкрив методологію емпіричного дослідження, а також подав аналіз його результатів. Так, комплексний аналіз результатів дослідження дисертанта підтвердив, що перфекціонізм науково-педагогічних працівників є інтегративним психологічним феноменом, тісно пов'язаним з мотиваційною сферою, емоційним інтелектом і соціально-професійними ресурсами. Його прояви варіюють залежно від індивідуального поєднання внутрішніх і зовнішніх чинників професійного середовища.

У дослідженні Авраменка А.О. виявлено позитивні кореляційні зв'язки перфекціонізму з відповідальністю, прагненням до саморозвитку, використанням особистісних ресурсів і соціальною підтримкою, що свідчить про його переважно конструктивну роль у досліджуваній вибірці. Водночас, у частини викладачів високі стандарти супроводжуються емоційною напругою та підвищеною вразливістю до стресу.

Загалом отримані результати у дослідженні дисертанта дозволяють розглядати перфекціонізм як чинник, що за сприятливих умов сприяє професійній ефективності та психологічній стійкості викладача. Разом із тим вони актуалізують необхідність своєчасної психологічної профілактики та розвитку навичок саморегуляції з метою запобігання деструктивним наслідкам надмірних вимог до себе у професійній діяльності.

У третьому розділі «Психологічні умови корекції деструктивного перфекціонізму та підтримки конструктивних його форм у науково-педагогічній діяльності» автор подав теоретичне обґрунтування формульованого експерименту, психокорекційної програми зниження деструктивного

перфекціонізму, а також розкрив ефективність її впровадження через до- та післятестову діагностику.

Проведене теоретичне обґрунтування формуального експерименту довело доцільність упровадження спеціально організованих психокорекційних програм для оптимізації проявів перфекціонізму у науково-педагогічних працівників. Застосування когнітивно-біхевіористського та гуманістичного підходів дало змогу визначити шляхи розвитку адаптивних психологічних якостей, спрямованих на зниження емоційної напруженості та підвищення професійної ефективності.

Забезпечення принципів наукової обґрунтованості, системності, контрольованості й етичності сприяло отриманню достовірних результатів та дозволило комплексно оцінити зміни у функціонуванні особистості. Поєднання різних змістових блоків програми забезпечило багатовимірний вплив на когнітивну, емоційну та поведінкову сфери, формуючи умови для сталого розвитку ресурсного потенціалу.

Підсумки формуального експерименту підтвердили статистично значуще зниження деструктивних компонентів перфекціонізму, зростання емоційного інтелекту, психологічної ресурсності та стресостійкості. Суттєве зменшення рівня професійного вигорання й тривожності засвідчило ефективність запропонованих психологічних умов та їх практичну значущість для підтримки професійного благополуччя викладачів.

Отже, дисертаційне дослідження Авраменка А.О. забезпечує нове розуміння соціально-психологічних аспектів перфекціонізму у науково-педагогічній діяльності. У роботі виявлено, що педагогічна практика включає освітні, наукові та соціальні функції, ефективність яких визначається не лише фаховою компетентністю, а й розвитком емоційної стабільності, мотивації досягнень, саморегуляції та комунікативних навичок. Перфекціонізм розглядається як складний багатовимірний феномен із когнітивними, емоційними та поведінковими проявами, що можуть бути як адаптивними, сприяючи самовдосконаленню та продуктивності, так і дезадаптивними,

провокуючи тривожність, самокритичність та професійне вигорання. Автор зазначає, що взаємодія соціокультурних очікувань і особистісних характеристик визначає індивідуальні стратегії прагнення до досконалості та баланс між конструктивними і деструктивними проявами.

Розроблена дисертантом теоретична модель дослідження перфекціонізму поєднує когнітивні, мотиваційні, емоційні та поведінкові компоненти, що дозволяє комплексно оцінювати його вплив на професійну діяльність і взаємодію в колективі. Аналіз результатів показав, що більшість викладачів демонструють адаптивний перфекціонізм із достатнім рівнем психологічних ресурсів та соціальної підтримки, тоді як частина респондентів відзначається підвищеною тривожністю та ризиком вигорання. Впровадження психокорекційної програми довело ефективність цілеспрямованих заходів у зниженні деструктивного перфекціонізму, розвитку емоційного інтелекту, психологічної стійкості та конструктивних копінг-стратегій, що підтверджує практичну значущість і перспективу застосування таких програм у професійній діяльності науково-педагогічних працівників.

Відповідність дисертації встановленим вимогам та дані про відсутність порушень академічної доброчесності. Структурне та стилістичне оформлення дисертації відповідає чинним вимогам, що висуваються до наукових досліджень такого рівня, а виклад матеріалу вирізняється логічністю та науковою коректністю. Дисертаційна робота Авраменка А.О. є самостійно виконаним науковим дослідженням здобувача та не містить ознак порушення принципів і норм академічної доброчесності.

Зауваження та рекомендації щодо змісту дисертації. В цілому ми позитивно оцінюємо дисертаційне дослідження Авраменка А.О., проте вважаємо за необхідне все ж висловити деякі зауваження щодо змісту дисертації.

1. Контекстний рівень моделі перфекціонізму науково-педагогічного працівника закладів вищої освіти включає соціальні очікування та академічне середовище, проте модель недостатньо конкретизує взаємодію між колегами, студентами та адміністрацією як фактор, що може суттєво змінювати прояви

перфекціонізму. Було б корисно деталізувати соціальні мережі та взаємозалежності всередині колективу.

2. Вважаємо, що результати кореляційного аналізу доцільно було б висвітлити окремо у межах кожної методики, а не у загальній таблиці.

3. У дисертації не уточнено, яким чином здійснювався добір і розподіл учасників до експериментальної та контрольної груп (рандомізовано чи за іншими критеріями), та чи були ці групи еквівалентними за вихідними показниками перфекціонізму і супутніх психологічних змінних? Крім того, з огляду на те, що аналіз фактично зосереджено лише на експериментальній групі, прошу уточнити, яким чином у такому дизайні забезпечується внутрішня валідність формульованого експерименту і доводиться, що зафіксовані зміни зумовлені саме впливом програми, а не природною динамікою чи зовнішніми чинниками.

4. На сторінках 31, 37, 47, 158 зафіксовано посилання на авторів, подані у форматі, що не відповідає прийнятим бібліографічним вимогам, що, вочевидь, має характер технічної неточності та все ж потребує редакційного уточнення.

Висновки. Висловлені зауваження і рекомендації не впливають на зниження наукової та практичної значущості поданої до рецензування дисертації. Дисертаційна робота Авраменка А.О. на тему «Соціально-психологічні особливості перфекціонізму як особистісної властивості науково-педагогічного працівника», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії, за рівнем наукової новизни, практичною вагомістю, змістовим наповненням та оформленням повністю відповідає вимогам пунктів 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), а також відповідає напряму наукових досліджень міждисциплінарної освітньо-наукової програми «Психологія та менеджмент організації» за спеціальностями 053 «Психологія» та 073 «Менеджмент». Автор дисертації, Авраменко Андрій Олексійович,

обґрунтовано заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 053 «Психологія», міждисциплінарна освітньо-наукова програма «Психологія та менеджмент організації» за спеціальностями 053 «Психологія» та 073 «Менеджмент».

Рецензент:

професор кафедри загальної та соціальної психології
навчально-наукового інституту
управління, психології та безпеки
Львівського державного
університету внутрішніх справ
кандидат психологічних наук, доцент

Олена ВАВРИНІВ